

УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.96.05>

Дімітрієва Н. С.

ДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНКИ РІВНІВ СФОРМОВАНOSTІ ІННОВАЦІЙНО-ЗОРІЄНТОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті висвітлено зміст діагностичного інструментарію оцінки рівнів сформованості інноваційно-зорієнтованої особистості майбутнього вчителя фізичної культури. Компоненти структури інноваційно-зорієнтованої особистості майбутнього вчителя фізичної культури (інноваційно-орієнтаційний, когнітивний, праксеологічний, рефлексивний) можуть бути сформовані на наступних рівнях: ресурсний рівень, проявляється у поведінковій сфері як передумова саморозвитку; диспозиційний рівень, що позначає перехід можливостей в процесуальний план, коли вони виявляються як відношення, готовність, інтенція, що відображають наповнення цілями та змістом, що дозволяють ресурсам заявити про себе в ситуаціях, що моделюються; процесуально-динамічний рівень, на якому фіксується перетворення ресурсної складової в потенції – сили, що запускають їх реалізацію, що обумовлює вихід людини за межі наявного досвіду, запуск механізмів саморозвитку. У контексті нашого дослідження вважаємо доцільним дотримуватися наукової позиції, де поняття "критерій" більше за своїм змістом, ніж поняття "показник", оскільки останній характеризує сукупність певних ознак досліджуваного феномену. Критерій та показники в нашому дослідженні дають змогу визначити, що саме та в який спосіб необхідно продіагностувати, а також простежити динаміку розвитку інноваційно-зорієнтованої особистості на різних етапах дослідження. В контексті нашого дослідження критерій варто розуміти як ознаку, на основі якої за певними показниками уможливіється оцінка кожного з компонентів інноваційно-зорієнтованої особистості майбутнього вчителя фізичної культури. Для визначення рівня за мотиваційним критерієм обрано методіку діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса; за когнітивним та праксеологічно-рефлексивним – тестові завдання. Названі критерії розглядаються як ознаки сформованості інноваційно-зорієнтованої особистості майбутнього вчителя фізичної культури. Наведено зміст тестових завдань для визначення рівня сформованості інноваційно-зорієнтованої особистості майбутнього вчителя фізичної культури за зазначеними критеріями.

Ключові слова: діагностика, фізичне виховання, особистість, інноваційність, інноваційне спрямування, професійна підготовка, професійна освіта, інноваційна педагогіка, освіта.

Результати та засади теоретичних наукових досліджень проблеми формування інноваційно-зорієнтованої особистості майбутнього вчителя фізичної культури дозволили визначити, на основі визначених компонентів, критерії та показники сформованості майбутніх учителів фізичної культури як інноваційно-зорієнтованих особистостей [5]. Так, усі структурні компоненти інноваційно-зорієнтованої особистості майбутнього вчителя фізичної культури можна оцінити через відповідні критерії, ступінь прояву яких виражається в сукупності притаманних їм показників.

Зазначимо, що в енциклопедичному виданні критерій (грец. *kriterion* – засіб переконання, мірило) трактується як «мірило», «підставу» для оцінки, визначення оцінки предмета або явища [1]. Відповідно до термінологічного словника І. Дичківської, «критерій – показник, що характеризує властивість (якість) об'єкта, оцінювання якого можливе за одним зі способів вимірювання чи за експертним методом» [2, с. 344].

А. С. Дрокіна зазначає, що «за допомогою критеріїв повинні встановлюватись зв'язки між всіма компонентами системи, що досліджується» [3, с. 117]. Учена наголошує на тому, що критерії повинні визначатись через низку певних специфічних ознак, які відображають всі структурні компоненти. Досліджуючи термін «показник», розглядають його в трьох аспектах, а саме: а) як свідчення, доказ, ознака чого-небудь; б) як наочні дані про результати якоїсь роботи (навчально-пізнавальної діяльності студентів), якогось процесу; дані про досягнення в чому-небудь; в) як явище або подія, на підставі яких можна робити висновки про перебіг якого-небудь процесу [3, с. 117].

Мета статті: висвітлення змісту діагностичного інструментарію оцінки рівнів сформованості інноваційно-зорієнтованої особистості майбутнього вчителя фізичної культури.

У контексті нашого дослідження вважаємо доцільним дотримуватися наукової позиції, де поняття «критерій» більше за своїм змістом, ніж поняття «показник», оскільки останній характеризує сукупність певних ознак досліджуваного феномену.

Критерії та показники в нашому дослідженні дають змогу визначити, що саме та в який спосіб необхідно продіагностувати, а також простежити динаміку розвитку інноваційно-зорієнтованої особистості на різних етапах дослідження. В контексті нашого дослідження критерій варто розуміти як ознаку, на основі якої за певними показниками уможливіється оцінка кожного з компонентів інноваційно-зорієнтованої особистості майбутнього вчителя фізичної культури.

Виходячи з сутності феномена, що розглядається, нами виділені наступні критерії для оцінки рівнів сформованості інноваційно-зорієнтованої особистості майбутнього вчителя фізичної культури: мотиваційний, когнітивний, праксеологічно-рефлексивний.

Мотиваційний критерій є системотворчим, оскільки показує спрямованість особистості майбутнього вчителя фізичної культури на реалізацію себе як особистості і як професіонала в інноваційній діяльності, потреба у створенні нового бачення, різних форм педагогічної дійсності, високий рівень сприйнятливості нововведень, прагнення до досягнень в інноваційній діяльності, а також у ній. Мотиваційний критерій

сформованості інноваційно-зорієнтованої особистості майбутнього вчителя фізичної культури розкривається через такі показники: наявність потреби в освоєнні нововведень, сприйнятливість до педагогічних інновацій; сформованість мотиву самоздійснення інноваційної діяльності; сформованість мотиву подолання труднощів в інноваційній діяльності.

Когнітивний критерій проявляється через такі показники: знання та розуміння сутності, специфічних особливостей інноваційної діяльності; знань про сутність та структуру феномена готовності як особистісного стану; знання про особливості інноваційного руху в шкільній освіті.

Сукупність даних показників визначає наявність знань про інноваційну діяльність, як діяльності, спрямованої на перетворення існуючих форм і методів виховання, дозволяє зрозуміти її ефективність, доцільність.

Праксеологічно-рефлексивний критерій готовності вчителя фізичної культури до інноваційної діяльності проявляється через такі показники: відкритість щодо інновацій; гнучкість, критичність мислення; творчу яву; цілісність дій; професіоналізм та усвідомленість вчинених дій; виконання дій впевнено у згорнутому вигляді; прогностичні вміння (вміння щодо прогнозування засобів досягнення мети, результатів інноваційної діяльності); вміння з контролю та корекції ведення нововведення.

Названі критерії розглядаються як ознаки сформованості інноваційно-зорієнтованої особистості майбутнього вчителя фізичної культури, готовності до інноваційної діяльності у сфері фізичної культури та є вихідним моментом для виявлення рівнів підготовленості майбутніх вчителів фізичної культури до інноваційної діяльності.

Поняття «рівень» виражає діалектичний характер процесу розвитку, що дозволяє пізнати предмет у всьому його різноманітті властивостей, зв'язків, відносин.

Говорячи про рівні готовності до інноваційної діяльності, необхідно мати на увазі те, що:

- готовність формується в процесі діяльності, акумулюючи все накопичене на попередньому етапі, тобто переходить до все більш високого рівня, дотримуючись закону філософії заперечення;
- попередній рівень є основою для формування наступних;
- своєчасне визначення рівня сформованої готовності у конкретної особи дає можливість визначити перспективний план компенсації недоліків;
- готовність до інноваційної діяльності сприймається як складова частина загальної професійної готовності, її найважливіший компонент.

Компоненти структури інноваційно-зорієнтованої особистості майбутнього вчителя фізичної культури (інноваційно-орієнтаційний, когнітивний, праксеологічний, рефлексивний) можуть бути сформовані на наступних рівнях:

- ресурсний рівень (переддиспозиція), проявляється у поведінковій сфері як передумова саморозвитку;
- диспозиційний рівень, що позначає перехід можливостей (як ресурсу) в процесуальний план, коли вони виявляються як відношення, готовність, інтенція, що відображають наповнення цілями та змістом, що дозволяють ресурсам заявити про себе в ситуаціях, що моделюються;
- процесуально-динамічний рівень, на якому фіксується перетворення ресурсної складової (можливостей) в потенції – сили, що запускають їх реалізацію, що обумовлює вихід людини за межі наявного досвіду, запуск механізмів саморозвитку. При цьому аналізуються реально виникаючі оперативні смисли та цінності, пов'язані з ними установки, якість зв'язку яких можна судити на основі конкретних поведінкових актів, що формуються в потенційно інноваційних ситуаціях.

Для діагностики рівня сформованості інноваційно-зорієнтованої особистості майбутнього вчителя фізичної культури до кожного критерію було підбрано методику оцінювання. Так, для визначення рівня сформованості інноваційно-зорієнтованої особистості майбутнього вчителя фізичної культури за мотиваційним критерієм було обрано методику діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса [4] (32 бали); за когнітивним та праксеологічно-рефлексивним – тестові завдання (21 бал – 1 бал за кожну правильну відповідь).

Зміст тестових завдань.

Тестові завдання для визначення рівня сформованості інноваційно-зорієнтованої особистості майбутнього вчителя фізичної культури за когнітивним критерієм.

Інструкція: на кожне питання оберіть одну правильну відповідь.

1. Технікою фізичних вправ прийнято називати:

Варіанти відповідей: а) найбільш раціональний спосіб розв'язання рухової задачі; б) метод організації рухів під час виконання вправи; в) найбільш правильне, раціональне та ефективне виконання рухової дії.

2. Оптимальний ступінь володіння технікою дії, що характеризується автоматизованим управлінням рухами, високою міцністю та надійністю виконання, називається:

Варіанти відповідей: а) руховим умінням; б) руховою обдарованістю; в) руховою навичкою.

3. Мета навчання на етапі початкового навчання техніки рухової дії:

Варіанти відповідей: а) сформувати в учня основи техніки досліджуваного руху та домогтися його виконання загалом; б) виявити та усунути помилки досліджуваної дії; в) досягнення злитості та стабільності виконання фаз та частин техніки досліджуваної рухової дії.

4. Етап удосконалення рухової дії продовжується:

Варіанти відповідей: а) трохи більше 1–1,5 місяців; б) протягом усього часу занять в обраному напрямку фізичного виховання; в) 2–3 тижні.

5. Які основні завдання необхідно вирішити на етапі поглибленого навчання рухової дії?

Варіанти відповідей: а) використовувати позитивне перенесення сформованих раніше рухових умінь і навичок як елементів побудови нової дії; б) поглибити знання про структуру та особливості освоюваної вправи; в) виконувати вправи у полегшених умовах.

6. Рівень розвитку рухових здібностей людини визначається:

Варіанти відповідей: а) тестами (контрольними вправами); б) індивідуальними спортивними результатами; в) розрядними нормативами єдиної спортивної класифікації.

7. Фізичні якості – це:

Варіанти відповідей: а) індивідуальні особливості, що визначають рівень рухових здібностей людини; б) уроджені (успадковані генетично) морфофункціональні властивості організму, що забезпечують різнобічну (різноспрямовану) рухову активність людини; в) антропометричні показники людини.

8. До якого виду рухової реакції належить реакція вибору?

Варіанти відповідей: а) проста рухова реакція; б) складна рухова реакція; в) реакція на об'єкт, що рухається.

9. Уміння диференціювати різні характеристики рухів і керувати ними відноситься до:

Варіанти відповідей: а) координаційних здібностей; б) тактичної підготовленості; в) функціональних можливостей.

10. Метод максимальних зусиль використовується для розвитку:

Варіанти відповідей: а) сили; б) гнучкості; в) швидкості.

11. Рухові уміння від рухових навичок відрізняються:

Варіанти відповідей: а) формуванням динамічного стереотипу; б) наявністю рухових уявлень про прийом, дії і спроби їх виконання; в) нестабільними і не завжди адекватними способами вирішення рухових завдань, значною концентрацією уваги при виконанні окремих рухів, відсутністю автоматизованого керування ними.

12. Який з методичних прийомів є педагогічно виправданим?

Варіанти відповідей: а) чергування швидкісних вправ з вправами на витривалість; б) чергування вправ, спрямованих на розвиток силових якостей, і вправ, спрямованих на підвищення рухливості в суглобах; в) застосування стандартних, простих та одноманітних вправ для розвитку координаційних здібностей.

13. Відновлення – це:

Варіанти відповідей: а) післяробочий період, коли відбувається підвищення працездатності, відновлюються витрачені енергетичні ресурси, знижується рівень перебігу всіх фізіологічних процесів до вихідного або стабілізація їх на новому рівні; б) виснаження і зношення функціональних систем організму внаслідок надмірних тренувальних навантажень; в) приріст показників працездатності і покращення спортивних результатів.

14. Стомлення – це:

Варіанти відповідей: а) тимчасове зниження працездатності в результаті тривалої м'язової діяльності; б) активізація м'язової діяльності, концентрація психічних і фізичних сил організму; в) відновлення енергетичних та фізичних ресурсів організму.

15. Об'єктивною ознакою втоми є:

Варіанти відповідей: а) зниження працездатності; б) підвищення ЧСС і почервоніння шкіри; в) зниження спортивних результатів.

Тестові завдання для визначення рівня сформованості інноваційно-зорієнтованої особистості майбутнього вчителя фізичної культури за праксеологічно-рефлексивним критерієм.

Інструкція: на кожне питання оберіть одну правильну відповідь.

1. Віртуальні класи застосовуються з метою:

Варіанти відповідей: а) забезпечення двостороннього спілкування, коли учні можуть брати участь в обговоренні та уточнювати ідеї вчителя, щоб досягти глибшого розуміння; б) моніторингу фізичної активності та сидячого способу життя; в) підвищення інтересу учнів до предмета «Фізична культура», сприяє їх згуртуванню, розвиває прагнення конкурентності, прищеплює почуття відповідальності і винахідливість, і навіть мотивує досягнення кращих результатів.

2. Ігрові технології застосовуються з метою:

Варіанти відповідей: а) забезпечення двостороннього спілкування, коли учні можуть брати участь в обговоренні та оскаржувати ідеї вчителя, щоб досягти глибшого розуміння; б) моніторингу фізичної активності та сидячого способу життя; в) підвищення інтересу учнів до предмета «Фізична культура», сприяє їх згуртуванню, розвиває прагнення конкурентності, прищеплює почуття відповідальності і винахідливість, і навіть мотивує досягнення кращих результатів.

3. Оберіть рухливі ігри для розвитку швидкості і спритності на свіжому повітрі для учнів 1–4 класів.

Варіанти відповідей: а) «Карасі і шука», «Вудочка», «Пан Мороз»; б) «Клас, струнко!», «Бранець м'яча», «Темний лабіринт»; в) «Мишаче полювання», «Допомога друга», «Баранець».

4. У класі 30 учнів. Інвентар: 15 малих м'ячів. Які методи організації діяльності учнів застосуєте при вивченні техніки метання малого м'яча?

Варіанти відповідей: а) фронтальний, змінний, потоковий, індивідуальний, коловий; б) фронтальний, змінний, потоковий, груповий, ігровий; в) фронтальний, змінний, потоковий, індивідуальний, ігровий.

5. Яким чином позитивно підвищити моторну щільність уроку фізичної культури?

Варіанти відповідей: а) попереднє ознайомлення учнів із вправами, які будуть на уроці, ведення постійного контролю за учнями, оголошення досягнутих результатів; б) виключення розминки з підготовчої

частини уроку, здійснення постійного контролю за учнями, максимальне включенням у навчальну діяльність усіх без винятку учнів; в) усунення зайвих пауз, здійснення постійного контролю за учнями, максимальне включенням у навчальну діяльність усіх без винятку учнів.

6. На уроці фізичної культури в 7-му класі вивчається тема «Баскетбол», і діти повторюють прийом передачі м'яча. Вчитель уважно спостерігає за класом, переводячи погляд з однієї пари гравців на іншу. Помітивши грубу помилку учня А., вчитель підійшов до нього з наміром дати пораду, як її виправити. На це учень збуджено відповів: «Нам так казали». Що Ви зробите на місці вчителя?

Варіанти відповідей: а) особисто продемонструєте вправу учневі і вимагатимете повторення за вашим зразком; б) звернетесь до учнів класу з пропозицією прослідкувати за виконанням вправи згаданим учнем і зробити порівняльну оцінку; в) попросите добре підготовленого учня продемонструвати вправу й порівняєте з помилковим виконанням вправи зазначеним учнем.

Отже, у статті висвітлено зміст діагностичного інструментарію оцінки рівнів сформованості інноваційно-зорієнтованої особистості майбутнього вчителя фізичної культури, який включає критерії, рівні методичку діагностики і тестові завдання для визначення рівня сформованості досліджуваного показника за кожним із визначених критеріїв.

Перспективами подальших досліджень є діагностика рівня сформованості інноваційно-зорієнтованої особистості майбутніх учителів фізичної культури на різних етапах професійної підготовки та спостереження динаміки показників.

Використана література:

1. Академічний тлумачний словник. URL : <http://sum.in.ua/s/kryterij>
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
3. Дрокіна А. С. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки : дис. ... кандид. пед. наук / Українська інженерно-педагогічна академія, Харків, 2020. URL : https://science.uipa.edu.ua/wp-content/uploads/2020/06/dis_Drokina.pdf
4. Литвинюк А. А. Організаційна поведінка. URL : https://stud.com.ua/17007/menedzhment/metodika_diaagnostiki_osobistosti_motivatsiyu_ustpihu_elersa
5. Dmitriieva N. S. Contents of pedagogical support for the formation of the innovation-oriented personality of the future teacher of physical culture. *Innovative Pedagogy*. 2023. № 55 (1), P. 154–160. URL : <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.30>

References:

1. Akademichniy tлумachnyi slovnyk. [Academic explanatory dictionary]. URL: <http://sum.in.ua/s/kryterij> [in Ukrainian].
2. Dychkivska I. M. (2004) Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii : navch. posibnyk. [Innovative pedagogical technologies: teaching. manual]. Kyiv : Akademvydav [in Ukrainian].
3. Drokina, A. S. (2020) Formuvannia informatsiinoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv pochatkovoї shkoly v protsesi profesiinoї pidhotovky (dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata pedahohichnykh nauk). [Formation of informational competence of future primary school teachers in the process of professional training (dissertation for obtaining the scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences)]. Ukrainka inzhenerno-pedahohichna akademiia, Kharkiv. URL: https://science.uipa.edu.ua/wp-content/uploads/2020/06/dis_Drokina.pdf [in Ukrainian].
4. Lytvyniuk A. A. (2013) Orhanizatsiina povedinka. [Organizational behavior]. URL: https://stud.com.ua/17007/menedzhment/metodika_diaagnostiki_osobistosti_motivatsiyu_ustpihu_elersa [in Ukrainian].
5. Dmitriieva N. S. (2023). Contents of pedagogical support for the formation of the innovation-oriented personality of the future teacher of physical culture. *Innovative Pedagogy*. № 55 (1). P. 154–160. URL : <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.30>

Dmitriieva N. Diagnostic toolkit for assessing the levels of formation of the innovation-oriented personality of the future teacher of physical education

The article highlights the content of the diagnostic toolkit for assessing the levels of formation of the innovation-oriented personality of the future physical education teacher. The components of the structure of the innovation-oriented personality of the future physical education teacher (innovation-oriented, cognitive, praxeological, reflective) can be formed at the following levels: resource level, manifested in the behavioral sphere as a prerequisite for self-development; the dispositional level, which indicates the transition of opportunities into the procedural plan, when they are manifested as attitudes, readiness, intentions, reflecting the filling of goals and content, which allow resources to declare themselves in simulated situations; the processual-dynamic level, at which the transformation of the resource component into potential is recorded – the forces that trigger their implementation, which causes a person to go beyond the limits of existing experience, the launch of self-development mechanisms. In the context of our research, we consider it appropriate to adhere to a scientific position, where the concept of "criterion" is more meaningful than the concept of "indicator", since the latter characterizes a set of certain features of the research phenomenon. The criteria and indicators in our study make it possible to determine exactly what and in what way it is necessary to diagnose, as well as to trace the dynamics of the development of an innovation-oriented personality at various stages of the study. In the context of our research, the criterion should be understood as a sign on the basis of which, according to certain indicators, it is possible to evaluate each of the components of the innovation-oriented personality of the future physical education teacher. To determine the level according to the motivational criterion, T. Ehlers' personality diagnosis method for motivation to success was chosen; according to cognitive and praxeological-reflective – test tasks. The mentioned criteria are considered as signs of the formation of an innovation-oriented personality of the future teacher of physical education. The content of the test tasks for determining the level of formation of the innovation-oriented personality of the future physical education teacher according to the specified criteria is given.

Key words: diagnosis, physical education, personality, innovativeness, innovative direction, professional training, professional education, innovative pedagogy, education.